

КОНТРАСТИВНО ПРОУЧАВАЊЕ ЛИНГВОМЕТОДИЧКИХ ТЕКСТОВА У ГРАМАТИКАМА НЕМАЧКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО МАТЕРЊЕГ С АСПЕКТА ФУНКЦИОНАЛНЕ СТИЛИСТИКЕ

У раду се функционални стилови проучавају као условљене системске реализације језика у систему интеракција на којима се заснива наставни процес. Истраживање је обухватило лингвометодичке предлошке радних уџбеника различитих издавача који се користе у настави српског језика и репрезентативног уџбеника за учење немачког језика као матерњег. Циљ овог рада јесте да се контрастивном анализом лингвометодичких текстова у радним уџбеницима српског језика и немачког језика као матерњег укаже на бољу дидактичку обликованост и квалитетнију имплементацију функционалне стилистике у лингвометодичке предлошке, као и потребу да се у наставу српског језика уведе и додатни методички материјал, модификује наставни план и програм у старијим разредима и области функционалне стилистике приступи адекватно.

Кључне речи: функционална стилистика, лингвометодички текст, полифункционалност.

1. Увод

У овом раду приказујемо жанровске особености, дефинишемо језичко-стилске доминанте и предлажемо модалитете и њихове наставне интерпретације. Лингвометодичке текстове посматрамо као комуникацијску и информативну језичку јединицу. Пратимо морфолошке аспекте одабраних функционалних стилова у оквиру репрезентативних текстова узетих из неколико радних уџбеника – једног који се користи у настави немачког језика као матерњег у основној школи у Лајпцигу – *Deutsch kompetent* и уџбеника издавачких кућа *Нови Логос* и *Едука* који се користе у настави српског језика као матерњег у основној школи код нас. Самим тим, овај рад базира се на контрастивном приступу и акценат је на стилистичким особеностима у наведеним радним уџбеницима. Један од наших приоритетних задатака у оквиру истраживачког дела рада јесте компаративна анализа лингвометодичких текстова у оквиру немачких и српских радних уџбеника, одређивање ком функционалном стилу одабрани материјал припада по природи формалнојезичке информације.. У обзир узимамо и недовољну упућеност

¹ aleksandra.gruber@yahoo.com

ученика у полифункционалност матерњег језика. Такође, истраживање је показало да ли је стилистичка диференцираност уско условљена добром дидактичком обликованошћу радног уџбеника с акцентом на функционалну организованост и оправданост имплементације одабраних текстова како би се из њих савладали одговарајући садржаји и усвојиле априорне информације. Наравно, с обзиром на то да је стилистика опсежно поље које је на разнолике начине посматрано и дефинисано, поменули смо различите аспекте и представили различита гледишта о овој теми, појам стила посматрали смо из многих углова и кроз призму дефиниција еминентних лингвиста.

2. Функционална стилистика и језик

Језик представља средство комуникације међу људима, али је истовремено и нужан услов да човек оствари себе, спозна свет који га окружује и делује у њему као самосталан и одговоран појединац. Функционални стилови се издвајају и међусобно супротстављају као варијанте књижевног језика. Они се могу посматрати као семантичке макро-структуре у језику условљене сложеносћу и цивилизацијском слојевитосћу поменуте културне структуре (ФУКО 1971: 64). Језик структурно уоквирава и функционално контролише целокупну људску културу, он је средство за концептуалну апсорпцију стварности јер нам даје не само изражајне, већ и сазнајне образце (САПИР 1975: 145). Раслојавање језика управо морамо објаснити узроцима – функционално-стилска диференцијација одговара парцелисању колективног мишљења по критеријумима друштвене специјализације рада и диференцијалним духовним вредностима које таква специјализација собом доноси (ЈЕСПЕРСЕН 1970: 67). Марина Катњић Бакаршић мишљења је да је стилистика „путоказ, својеврсно упутство за употребу језика, доста широког предмета проучавања уз строгост лингвистичких критеријума и уз стално отварање ка другим дисциплинама – ка књижевној теорији, наратологији, семиотици. *Стилистику* започиње разматрањем предуслова стилистике и стилистичности – учење о језику као комуникативном систему и Јакобсоновим језичким функцијама (референцијалној, експресивној, метајезичкој и поетској, а затим разоткрива тријадни међуоднос природног језика, лингвистике и семиотике. Функционални стил је резултат тог раслојавања, а класификација функционалних стилова је овде битно различита од многих: сакрални, научни (уско научни, научно-уџбенички), административни, разговорни, књижевноуметнички, журналистички, публицистички, рекламни, прозни (подстил поезије и драме), есејистички, сценаристички, стриповни, реторички (дебатни и ораторски). Када је Вуков и Даничићев језички идиом добио књижевну архитектонику, своје различите стилове, добио је свој стални лексички фонд – добијена је и могућност за развитак и

диференцијацију језичких стилова књижевног, говорног, административног, научног, песничког и др. Дефинисати текст могуће је сопственом аутономношћу и релативном затвореношћу, могуће га је довести у везу са дискурсом као скупом исказа, тумачити као апстрактан појам чија је динамична реализација дискурса (КРИСТАЛ 1985: 256).

Постулација посматрања текстуалних језичко-стилских црта може бити дедуктивна, изведена из нивоа теорије текста или дискурса (ТОДОРОВ 1978: 9) и индуктивна – посматрањем текстуалних језичко-стилских црта у одређеном раздобљу. Тошовић на функционалну стилистику гледа као на „лингвистичку дисциплину која проучава употребу и функционисање језика у појединим областима људског живота, односно функционално раслојавање језика у облику стилских формација системског карактера – функционалних стилова” (ТОШОВИЋ 2002: 23).

У дефинисању стила и његовом проучавању постоје три основна приступа: општеуметнички, књижевни и лингвистички (ТОШОВИЋ 2002: 46). Зависно од тога с каквог се становишта гледа на стил, дају се најразличитија гледишта и тумачења: стил је – варијанта језика (БЕРЕСЊЕВ 1981: 54)/ систем или принцип по коме се врши избор језичке грађе (ПИОТРОВСКИ 1960: 14)/ садржински аспект говора који суштински повећава информативност (ДОЛИНИН 1982: 75)/ ознака свеукупности обележја која диференцирају, разликују поједине подјезике (СКРЕБНЕВ 1975: 40)/ функционална категорија увек повезана с комуникативним аспектом језика (ХОВАНСКА 1984: 189)/ облик друштвеног функционисања језика, нека његова функционална врста, али и систем конкретне употребе фонетских, лексичких и граматичких могућности језика који изражава однос оног ко говори или пише према садржају исказа (ФЛОДОРОВ 1971: 58)/ начин на који се нешто ради (СИЛИЋ 2006: 36)/ различит начин изражавања истог садржаја (КАТНИЋ БАКАРШИЋ 2002: 30). Такође, стил² је начин на који своје

² Објективност, закони логике и начело конкретности неке су од темељних одредница научног стила. Овај стил је ослобођен свих небитних информација, утемељен је на чињеницама и научник из дела издваја оно главно. Када је реч о језичком изражавању у научном стилу, превагу над фонологијом и морфологијом имају лексика и синтакса (СИЛИЋ 2006: 45).

Административни (административно-пословни стил) припада номиналним функционалним стилевима. Неке од карактеристика су: једноставност, јасноћа, тачност, потпуност, објективност, уједначеност, економичност, конкретност, краткоћа, одређеност, терминологичност, неемоционалност итд. (ТОШОВИЋ 2006: 66).

У публицистичком стилу свесна одступања од књижевне норме су у „ортодоксним” текстовима ограничена због тога што највећи део прилога има искључиво референцијалну функцију (ТОШОВИЋ 2002: 303). Битне особености овог стила јесу: разноврсност, информациона разуђеност и кодно преплитање.

Неки аутори мишљења су да књижевноуметнички стил не постоји јер не испуњава ниједну функцију језика и није у односу са стандардним језиком који је лингвистички и социолингвистички нормиран. (БАГИЋ 2004: 18). Неки га називају надстилом јер његовом реализацијом се литерарни искази обликују супротно човековој потреби за практичним видовима комуникације (КОВАЧЕВИЋ, БАДУРИНА 2001: 23).

мисли, осећаје, жеље делимо са другима, индивидуални начин експресије, умеће бирања између могућих израза који се намећу у сваком поједином случају у језичкој употреби.³

3. Истраживање

Предмет нашег истраживања јесте контрастивно проучавање и утврђивање степена заступљености одређеног функционалног стила како у лингвометодичким текстовима радних уџбеника за српски језик, тако и за немачки језик као матерњи. Такође, посвећен је значајан део рада методичком приступу с акцентом на стратегије и системе наставе стилистике. Када је корпус у питању, определили смо се за уџбенике издавачке куће *Школа плус* и *Едука* јер је грађа унутар њих конципирана тако да се на основу лингвометодичких текстова и предлогака истовремено савладавају и лингвистички и књижевни проблеми. Осврнули смо се и на уџбеник издавачке куће *Логос*. Наша пажња је усмерена на комуникативну функцију уџбеника и на његову дидактичку обликованост, јер је неизоставна чињеница да је добро обликован уџбеник занимљив ученику и да ће се он радо бавити неким филолошким проблемом ако је добро мотивисан, а добра мотивација може бити поспешена одабиром одговарајућег функционалног стила којим ће полазни текст у уџбенику бити пласиран.

Хипотеза нашег истраживања је да су у немачком уџбенику лингвометодички предлошци стилистички боље обликовани и да су стратегије и системи њихове организованости на адекватнији и сврсисходнији начин усмерени ка ученику као значајном реципијенту информације коју носи лингвометодички предлогак. Очекујемо да је највећи број полазних текстова написан публицистичким и књижевноуметничким стилем, како у нашем уџбенику, тако и у немачком, али и да ученици неће разликовати функционалне стилове. Поврх тога, немачки уџбеник има и приличан проценат текстова који припадају научном стилу, а разлоге томе треба тражити у другачијем приступу организацији наставног процеса, у потенцирању корелативности међу наставним предметима.

Такође, наишли смо на неверицу код великог броја ученика када треба препознати или пак разликовати одређене елементе неког функционалног стила.

Сам наставни план и програм за наставу српског језика у 7. и 8. разреду основне школе је направљен тако да су за изучавање ове наставне теме предвиђена само два часа, од тога један за обраду и један за утврђивање,

---

Разговорни стил није само говор усменог изражавања, већ и говор писаног изражавања – писаноразговорни облик говора носиоца стандардног језика (СИЛИЋ 2006: 109). Одлике тога стила су: неслужбеност, неприпремљеност, спонтаност у комуницирању (СИЛИЋ 2006: 117).

³ Дефиниције су преузете из Тежакове „Теорије и праксе наставе хрватскога језика 1” (ТЕЖАК 1996: 349), према „Енциклопедијском рјечнику лингвистичких назива” Р. Симеона.

што је несхватљиво мало с обзиром на то колико је дете у својој свакодневици изложено утицајима различитих функционалних стилова било у школи, било ван ње. Имајући овакво стање на уму, предлог је да се траже начини за корекцију очигледног недостатка са којим се предметни наставник сусреће. Наш приоритетни задатак јесте да покажемо којим се методичким поступком треба служити како би се поспешила стилска функционална писменост наших основношколаца и да посредно укажемо на полифункционалност немачког уџбеника, али и на умногоне значајнију функционалну писменост немачких основношколаца.

Организација и ток истраживања: Организација и ток истраживања спроведени су на основу проучавања уџбеника и њихових лингвометодичких предлогака/ анализе лингвометодичких текстова и одговарајућих дискусија/ увида у наставни план и програм за наставу српског језика у старијим разредима у основној школи/ тестирања ученика у вези са препознавањем елемената одговарајуће врсте функционалног стила/ тестирања ученика у вези са употребом одговарајућег функционалног стила/ проучавања стратегија и система наставе стилистике уз адекватне констатације.

Анализа лингвометодичких предлогака: Проучавањем уџбеника матерњег језика који се користе у настави у основној школи у Немачкој, у Лајпцигу, *Deutsch kompetent* у и оних који се користе у настави српског језика код нас, уочена је велика стилска раслојеност. У уџбеницима су се проучавали полазни текстови сваке наставне јединице. Приоритетни задатак био је да се одреди колико је лингвометодичких предлогака написано којим функционалним стилем. Извођењем статистике указано је на то који је функционални стил најзаступљенији у настави, као и на оправданост или неоправданост таквог стања и предложе евентуалне конструктивне идеје како би се дидактичка обликованост веродостојније пројектовала на ученичко савладавање градива. Такође, ученици су учествовали у изради теста који је имао за циљ да процени њихово знање и сналажење у области функционалне стилистике.

У седмом разреду се у основној школи код нас изучавају публицистички, административни и научни стил. У уџбенику издавачке куће *Едука* као лингвометодички предлогак дат је текст о Другом Њутновом закону при представљању научног стила, пример молбе коју ученик упућује директору школе и Наставничком већу у циљу издавања уверења о положеном разредном испиту као пример административног и чланак о кићењу петнаест новогодишњих јелки у дворишту београдске основне школе „Светозар Милетић” као репрезентативан пример публицистичког стила. Са разговорним и књижевно-уметничким стилем ученици су упознати у претходним разредима. У уџбенику за шести разред приказан је неформални разговор двојице дванаестогодишњака, а на примеру одломка из уметничке бајке Гроздане Олујић *Небеска река* указујући на изражену стилску обојеност (мноштво епитета,

метафора и осталих стилско-изражајних средстава) ученицима је предочен карактер наведених стилова. У уџбенику издавачке куће *Нова школа*, за научни стил се каже да се „заснива на објективности, чињеницама, стручним изразима и терминима” (198), а као пример за овај функционални стил дат је пример о тахикардији као здравственом проблему. За књижевноуметнички стил се каже да га одликују „субјективност, емоционалност, сликовито изражавање” (198), а на примеру *Поука*, Растка Петровића ученицима је предочена ова појава. За новинарско-публицистички стил се каже да „овакав стил одликују јасне, прецизне, неоптерећене двосмисленошћу речи” (199). Пример је обавештење о предстојећем концерту познатог интерпретатора. Административни стил је на истој страни представљен као „стил службене комуникације кога карактеришу устаљене реченичне конструкције и изрази, као и званичан тон“. Обавештење о обавезној вакцинацији ученика седмог разреда је практични пример за то. И, на крају, на примеру дијалога у одломку из приче *Игра (Доживљаји Николетине Бурсаћа)*, указано је на разговорни стил као „стил свакодневне комуникације, недовршених и непотпуних реченица, али разумљивих и ефикасних” (200). Највећи број полазних текстова написан публицистичким стилем, како у нашим уџбеницима, тако и у немачком уџбенику с том разликом што је анализа текстова показала да су предлошци у немачком уџбенику значајно занимљивијег садржаја (ако се у обзир узме узраст деце којој се путем тих предлогака треба указати на неку језичку појаву). У немачком уџбенику су то, на пример, текстови о најновијем моделу мобилног телефона – *Erfindungen: sehr patent* (8), *Shopping-Ergebnisse für Telefon* (9), о платним картицама за тинејџере – *Bezahlssystem und die Jungen* (17), достигнућима компјутерске технике – *Software Rechenoperationen* (32), добитницима Оскара у филмској уметности – *Filmrolle rückwärts* (40), најновијим изазовима и открићима астронаута – *Galileo* (154) и сл. За публицистичким стилем је књижевноуметнички, а с обзиром на то да су у питању радни уџбеници и да су наш уџбеник издавачке куће *Нова школа* и немачки уџбеник *Deutsch kompetent* истовремено и читанка и граматика, оправдан је запажени број оваквих предлогака.

Јака страна уџбеника јесте полифункционалност предлогака. Аутор немачког уџбеника се потрудио (осим што успева да читаочеву пажњу све време држи занимљивим садржајима и иновативним информацијама) да у оквиру једног лингвометодичког предлошка испреплете и већи број функционалних стилова. Полазни текст *Karen Murkel: Kinderbücher erobern den Tablet – PC* (25) у првом делу је типично административни, али се касније наставља научним стилем. Најпре се читалац уводи и информише о најновијем моделу таблета, а потом се даје историјат настанка производа и технолошки поступак његове производње. Предлогак *Der kleine Vampir* (44) почиње публицистичким стилем, а наставља се књижевноуметничким стилем. Овакав приступ аутора најпре карактеристичним публицистичким

моделом успева да заинтересује реципијента, а потом стилским изражајним средствима указује на уметничке моменте и читалац бива навођен да изведе поуке из наведеног текста. *Ein Tag im Kletterwald* почиње књижевноуметничким, а наставља се разговорним стилем. Како је говорени језик карактеристичан по томе што се ослања на контекст и говорену ситуацију, уважава гест и мимику, одликује се кратким и недовршеним реченицама, емоционалношћу и неформалношћу, самим тим је текст о дану проведеном у оближњем излетишту идеалан предлогак за конверзацију двоје тинејџера, авантуриста и дочаравање свакодневне комуникације.

Постоји код нас потреба за разноврснијим полазним текстовима, поготову административног карактера, с обзиром на то да ће неки од првих ученичких корака приликом уписа у средње школе бити попуњавање различитих типова образаца, молби, признаница, листа, али и научним јер ће тиме ученици на квалитетан начин успети да остваре корелацију између различитих животних појава и то доводити у везу са језичким проблемима које треба да превазиђу. У *Логосовом* издању граматице за осми разред у оквиру области *Савремени српски језик* говори се о језику као основном средству споразумевања (164), о друштвеном и стваралачком животу човека у систему комуникације (166), главним особинама говорног језика (169), главним особинама писаног језика у јавној комуникацији и главним особинама писаних стилова јавне комуникације (170), а потом се сваки стил објашњава, аргументује, поткрепљује одговарајућим примерима и радним налозима и задацима. У *Едукином* уџбенику ученици савладавају административни стил на примеру писања позивнице, честитке, захвалнице, имејл поруке (27–32), потом проблем техничког и сугестивног описивања и приповедања аутори приближавају ученицима на примерима написаним научним стилем – текстови о биолошком профилу зељастих биљака и о технолошком поступку добијања кресива у ливници (32, 33). И у издању *Нове школе* за седми разред ученици се уче да у складу са књижевнојезичком нормом пишу позивнице, честитке, захвалнице, имејл поруке (186–188). О самим функционалним стиловима, као што је претходно поменуто, писано је понаособ уз адекватне предлошке. Занимљив научни предлогак је у вези са електроретинографијом - испитивањем које бележи одговор мрежњаче на светлост (332), а у оквиру лекције о техничком и сугестивном приповедању, као и упутство за употребу Samsung Galaxy GT – 19300 уређаја (346).

Стратегије и системи наставе стилистике: Како је стратег у настави наставник који усклађује наставне циљеве и задатке са расположивим наставним методама, средствима и облицима рада, а стратегије подразумевају организационе активности планирања, осмишљавања, конципирања и поступности савладавања градива, у његовој је моћи да специфичним радњама и одабиром адекватних лингвометодичких текстова ученик сваку најављену наставну јединицу учи са разумевањем и пријатним осећањем опуштености

и слободe мишљења и мисаоних активности на часу. Поверење ученика је могуће придобити вишеструким и умереним дејством различитих чинилаца. Када је проблем полифункционалности уџбеника у питању, ученик ће се са тим „носити“ сразмерно својим способностима и креацијама које проналазе у себи. Наши радни уџбеници су стереотипно дидактички обликовани тако да се углавном креће од дефинисања појма, а затим од рецепијента тражи да задату информацију примени на задацима различите тежине.

Немачки уџбеник подстиче креативност – ученику се пружа могућност да се продуктивно опходи језиком. Добро осмишљени задаци, налози и предлошки креирани су плански тако да пружају подршку ученику да трансформише полазни текст. Примера где аутор у немачком уџбенику у оквиру лексиколошких и синтаксичких оквира интервенише на адекватан начин је пуно: ограничење трансформације у релативну реченицу: *bei jemandem einen Stein im Brett halm* = обожавати, волети неког преко сваке мере, бити некоме омиљен (56)/ ограничење при трансформацији у упитну реченицу: *nimandem ein Haar krümmen können* = не чинити ништа нажао никоме (33)/ ограничење при експанзији атрибутским и прилошким одредбама: *dicke Luft* = опасност, фрка; *kalte Dusche* = хладан туш, непријатно изненађење; *Stein des Anstoßens* = камен спотицања (45)/ ограничење при елиминацији фразеолошких компонената: *grünes Licht (jemandem geben* (39)); ограничење при номинализацији фразеологизама: *das Ergeben zerstörte die Stadt – Stadtzerstörung*= номинализација; *Kohldampf schieben* = бити гладан(69)/ ограничење при контрасту фразеолошких компонената: *zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen* = немогуће је рећи: *ich habe nicht nur zwei Fliegen, sondern auch zwei Flöhe/ eine neue Platte auflegen* = окренути нови лист (78)/немогућност формирања силептичког (зеугматског) споја: *bei jemandem uns Fettnäpfchen treten* = брзоплето нешто рећи и изазвати срдбу друге стране (85).

Полуфункционалност лингвометодичких предлога немачког уџбеника остварена је још неким методичким, али и лексиколошким механизмима: компонентним идиомима⁴: *jemanden sein Herz schenken/ jemanden seine Liebe schenken/ nur Bahnhof verstehen/ vergebens reden; ohne Gehör zu finden/ gegen Windmühlen kämpfen* = борити се против ветрењача; колокацијама – рестрингираним колокационим оквиром: *die Telefonnummer bilden/ machen/ tun/ zusammenstellen/ erwählen/ erkiesen/ auswählen* = изабрати телефонски број; моделираним фразеологизмима: *von Stadt/ mann/ Tag zu Stadt/ Mann/ Tag* = од уста до уста; крилатицама (*geflügelte Worte*), у ужем и у ширем смислу: *Mücken seihen und Kamele verschlucken* = правиш од комарца маргарца/ *mit der Tür ins Haus tallen* = пао је са Марца/ *sich einen Affen kaufen* = напио се као летва, налокао се.

Немачки уџбеник одговарајућим и пажљиво лингвометодичким предлошцима омогућава читаоцима да као рецепијенти у комуникативним ситу-

⁴ Компонентни идиоми су идиоми са нешто нижим степеном идиоматизације, али за разлику од глобалних, једна или више компонената задржавају своје ендосемемско значење.

ацијама полифункционалност препознају и корелативним поступком реализују и примене научено на најсврхисходнији начин. Када је реч о образовним циљевима, тежи се проширивању и стицању знања из културе изражавања, упознавању са одређеним појмовима, примени стечених знања, развијању логичког мишљења и усвајању научног погледа на свет. Немачки уџбеник подстиче стицање позитивних навика, социјализацију ученика, развијање толеранције и културе говорења и слушања, као и међусобног уважавања. Такође, функционалност се рефлектује на развијање моћи запажања и упоређивања, закључивања и доказивања, развијање смисла за откривање битних детаља и односа, појачавање радозналости, истраживачког духа, маште и критичности, стваралачких способности ученика, богаћење лексике матерњег језика, оспособљавање ученика да се успешно користе свим комуникационим улогама (говорници, слушаоци, сабеседници, писци, читаоци).

Када су наши уџбеници у питању, стратешки, ученик бива оспособљен да путем истраживачких задатака издваја доминантне мотиве, осећања, поруке и тако самостално сачињава план текста, тумачи одређени језичко-комуникативни проблем и разрешава га. Васпитни циљеви су усмерени на развијање интересовања за културно наслеђе и усклађивање свести о позитивним и негативним аспектима.

И немачки и српски уџбеник недвосмислено имају за циљ проширивање и утемељивање знања из области стилистике матерњег језика, примену новоусвојених појмова, али немачки уџбеник успева да код реципијента створи научни поглед на свет, на квалитетнији начин подигне свест о значају језика као основног комуникационог средства међу људима, а најважније од свега је што ће примена наученог из немачког уџбеника бити ефикаснија на конкретним примерима, јер је методички приступ у структурисању немачких лингвометодичких предлога потпуно другачији од примењеног у нашим уџбеницима. Овде се мисли на спој теорије и праксе, апстрактног и конкретног, а надасве развијање моћи запажања, закључивања, упоређивања.

Анализа теста знања из области функционалне стилистике: Други део истраживања спроведен је тестирањем ученика осмог разреда и у ту сврху креиран је тест знања којим се од ученика путем шест радних налога различите тежине захтевало или да препознају различите форме функционалних стилова у систему свакодневне комуникације или да примене знања из области функционалне стилистике. У истраживању је учествовало 109 ученика, од тога 58 дечака и 51 девојчица, ученика Основне школе „Свети Сава“ у Нишу.

У оквиру првог задатка требало је за понуђене примере одредити којим функционалним стиловима су написани. Велики број ученика без грешке је дао задовољавајући одговор (98). Код неколицине је примећена несигурност и мешање административног стила са публицистичким. Разлоге овоме треба тражити у пропустима при учењу „напамет“ од стране самих

ученика. Неки од учесника истраживања ишли су системом елиминације, најпре извршивши класификовање примера у које су недвосмислено сигурни, а потом и осталих, а на основу накнадног разговора са ученицима и анализе теста уочено је да се до неких тачних одговора долазило „на срећу”. Други задатак нудио је карактеристике одређених функционалних стилова и требало је за сваки низ написати назив функционалног стила који обухвата те особине. Тачне одговоре дало је њих 78. У трећем задатку требало је десет демонстративних појмова разврстати у три низа – административни, научни и публицистички. Чини се да је овај задатак задао највише муке ученицима и да је урађен са најмањим успехом. Ученици су несигурност показали у вези са појмовима реферат и расправа. У разговору са њима дошло се до сазнања да већина није имала потпуну представу о значењу наведених појмова. У четвртом задатку је, по њиховом мишљењу, олакшавајућа околност та што је у формулацији налога речено да се једна реченица по функционалној обојености издваја од свих осталих, тако да су се и они који нису претходно могли да разлуче научни од публицистичког стила одлично снашли јер су тражили ону мисао која је посве другачија од свега осталог у тексту. У петом задатку требало је применити стечена знања и написати решење, наравно административним стилем (иако то није у радном налогу назначено). Иако су информације у вези са задатком дате у оквиру текста из четвртог задатка, многи нису одговорили на овај захтев. На великом броју тестова овај задатак није урађен. Неверице је било и у том сегменту да је задатак требало урадити и решење написати у складу са књижевнојезичком нормом. На крају, своју креативност ученици су показали у шестом задатку. Требало је дати предлог за рекламу коју би волели да виде на оближњем билборду. Сви су препознали потребу да своју креативност искажу публицистичким стилем.

С обзиром на то да је највише несигурности и грешака забележено управо код задатака где је требало применити научено (задаци на тесту знања), могли бисмо да закључимо да је кључни проблем ученичке популације управо тај што градиво уче напамет. Они препознају појаву, повезују појмове, разликују на основу карактеристика, али кад треба да примене научено, степен несигурности је изразито велик. Ово је могуће сагледати путем тестова знања, али и усменим проверама степена савладаности одређене језичке појаве.

Када се у обзир узму збирке задатака које ученици користе у адекватној припреми завршног испита из српског језика, може се извести закључак да задаци из ове области нису заступљени у свим нивоима ученичких постигнућа – основном, средњем и напредном (прилог 2), већ да оваквих задатака има у оквиру прва два нивоа ученичких постигнућа. Задаци су у свим збиркама тематски окупљени називима *Вештина читања* и *разумевања прочитаног* и *Писано изражавање*. Стандарди који се испитују зада-

цима у вези са функционалним стиловима су: С 1.1.3: препознаје различите функционалне стилове на једноставним примерима; С 1.2.6: влада основним жанровима писане комуникације: саставља писмо; попуњава различите обрасце и формуларе с којима се сусреће у школи и свакодневном животу; С 2.1.3: препознаје и издваја језичка средства карактеристична за различите функционалне стилове; С 2.2.2: саставља вест, реферат, извештај; С 2.2.4: зна основне особине говорног и писаног језика;

Сама неадекватна заступљеност задатака којима је могуће на најисправнији начин проверити функционалну писменост ученика и по питању квалитета и квантитативно велики је проблем за наше ђаке. Ако се томе дода и лоша обликованост и слаба имплементисаност функционалне стилистике у полазне текстове радних уџбеника матерњег језика, можемо констатовати да је ово питање, свакако, од велике важности за наставни процес у целини те му се треба озбиљно приступити.

4. Закључак

У овом раду представили смо функционалне стилове као условљене системске реализације језика у систему интеракција.

Семантика и формалнојезичка информација коју у настави матерњег језика преносе функционални стилови од пошиљаоца до примаоца су у два испитиваним срединама различите. Сама концепција радних уџбеника које смо користили у једном делу истраживања, наводи нас на закључак да је дидактичка обликованост велики и битан чинилац у квалитету пројектовања функционалних кодова и у начину и обиму њиховог ексципирања, модификовања и евентуалне примене у систему комуникације.

Истражујући лингвометодичке предлошке различитих издавача радних уџбеника који се користе у настави српског језика у нашим основним школама и једног репрезентативног радног уџбеника који користе ученици основне школе (Grundschule) „Klara Schumman” у Лајпцигу, дошло се до закључка да је највећи број ових текстова писан публицистичким стилем, како у једној, тако и у другој средини, с том разликом што су ови предлошки у немачком уџбенику иновативнији и занимљивијег садржаја. Такође, примећена је полифункционалност полазних текстова у поменутом немачком уџбенику.

Уочено је да се недовољна функционална писменост наших ученика негативно одразила приликом израде теста који је требало да процени степен знања из области функционалне стилистике. Ученици, учесници истраживања, са извесним процентом успешности препознавали су основне карактеристике функционалних стилова, али када је требало применити научно, изразили су велику несигурност. Разлоге оваквој слици треба тражити

у изостајању „учења са разумевањем“, тако да ће често и најелементарнији образац бити непремостива препрека. Ово је велики проблем, с обзиром на то да ће се на прелазу у средњу школу ученик сусретати са мноштвом оваквих образаца.

Можемо закључити да су наши радни уџбеници оскудни по питању заступљености административног стила. Такође, мали је број научних предлогака, што је велики хендикеп за наше ученике. То је, пре свега, важно јер наши ученици неће бити по завршетку основношколског образовања оспособљени да се снађу приликом неких свакодневних или специфичних административних задатака и налога. Свакако, ускраћеност за јасне, потпуне и интелектуално и формално релевантне примере и формулације, наше ће ученике довести у позицију недовољно и некавалитетно усмерених и оспособљених за усвајање на научним постулатима утемељених тврдњи.

Аутори задатака којима ће ученици проверавати на завршном испиту своја знања у вези са функционалним стиливима мишљења су да се овим налозима треба проверити знање на основном и средњем нивоу ученичких постигнућа.

Ученици би у средњој школи требало да прошире своја знања о функционалној стилистици, да надокнаде оно што им је уџбеницима за основну школу у оквиру ове области ускраћено.

Неопходно је да се у наставу уведе и други методички материјал за превазилажење овог проблема, допуни и модификује наставни план и програм за наставу српског језика у старијим разредима основне школе јер и квалитативно и квантитативно се овом проблему не прилази адекватно и сходно његовом значају у систему свакодневне комуникације.

Цитирана литература

- БАГИЋ, Крешимир. *Треба ли писати како добри писци пишу*. Загреб. Диспут, 2004.
- БЕРЕСНЕВ, С. *Исследование лексики немецких научных текстов. Лингвостилистические особенности научного текста*. Москва. Академия наук СССР, 1981.
- ЈЕСПЕРСЕН; Отто. *Човјечанство, народ и појединац са лингвистичког становишта*. Сарајево, 1970.
- КАТНИЋ БАКАРШИЋ, Марина. *Стилистика* (друго, допуњено издање). Сарајево. Библиотека. Научна и универзитетска књига, 2002.
- КОВАЧЕВИЋ, Марина. БАДУРИНА, Лада. *Раслојавање језичне стварности*. У: *Fluminensia* 15, 2: 97 – 101. Ријека, 2001.
- КРИСТАЛ, Дејвид. *Енциклопедијски речник модерне лингвистике*. Београд. Нолит, 1985.

- ПИОТРОВСКИ, Р. Г. *Очерки по стилистике француског језика*. Москва, 1960.
- SAPIR, England. *Language an Introduction to the Study of Speech*. New York, 1975.
- СИЛИЋ, Јосип. *Полифункционалност хрватског језика*. Загреб. Коло 1, 2006.
- СКРЕБНЕВ, Ј. *Очерк теорије стилистике*. Москва. Горкии. 1975.
- ТЕЖАК, Стјепко. *Теорија и пракса наставе хрватског језика 1*, Загреб. Школска књига, 1996.
- ТОДОРОВ, Ц. *Структурална поетика*. У: Структурални прилаз књижевности. Београд. Нолит, 1978.
- ТОШОВИЋ, Бранко. *Функционални стилови*. Београд. Београдска књига, 2002.
- ФЈОДОРОВ, А. *Ocherki obshhej i sopostavitel'noj stilistiki* (Essays on general and comparative stylistics. Москва. Vysshajashkola, 1971.
- ФУКО, Мишел. *Ријечи и ствари. Археологија хуманистичких наука*. Београд. Нолит, 1971.
- ХОВАНСКА, З. *Stilistika frantsuzkogo yazika*. Москва. Vysshajashkola, 1984.

Aleksandra S. Gruber

CONTRASTIVE STUDY OF LINGUOMETHODICAL TEXTS IN GERMAN AND SERBIAN GRAMMARS AS NATIVE LANGUAGES FROM THE ASPECT OF FUNCTIONAL STYLE

In the paper, from the point of view of extra- and intralinguistics, functional styles are studied as conditioned systemic realizations of language in the system of interactions on which the teaching process is based. The research included linguistic-methodical templates of work textbooks of different publishers used in teaching Serbian language and a representative textbook used in learning German language as a mother tongue. The aim of this paper is to formally analyze the tests for examination of the native language, tasks presented in the collections for the preparation of the final exam, as well as workbooks focusing on linguistic methods in German and Serbian textbooks in order to point out the need to introduce Serbian language to additional methodological material, modifies the curriculum in older classes and approaches the field of functional stylistics adequately given the poor functional literacy of our students. Also, the better didactic design of the German textbook and the better implementation of functional stylistics in linguistic-methodological templates within them were pointed out.

Keywords: functional stylistics, linguo-methodical text, polyfunctionality.